

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของการบริหารจัดการของผู้นำ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) หารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัยตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และ 3) ศึกษาผลการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัย ในเขตตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 บริบทการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ชุมชนตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนเก่าแก่ บรรพบุรุษดั้งเดิมอพยพมาจากอาณาจักรโยนกเชียงแสนจึงมีวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตตามแบบฉบับของวัฒนธรรมล้านนาทั้งสภาพบ้านเรือน ภาษาพูด การแต่งกาย อาหารการกิน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตำบลแม่พูลแบ่งเขตการปกครองตามระบบการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแสนสิทธิ หมู่ที่ 2 บ้านไร่ หมู่ที่ 3 บ้านแม่พูล หมู่ที่ 4 บ้านต้นเกลือ หมู่ที่ 5 บ้านปากท่า หมู่ที่ 6 บ้านด่านห้วยไค้ หมู่ที่ 7 บ้านผามูบ หมู่ที่ 8 บ้านห้วยไค้ หมู่ที่ 9 บ้านต้นจั่ว หมู่ที่ 10 บ้านห้วยโป่ง และหมู่ที่ 11 บ้านนมหาราช ตำบลแม่พูลยังแบ่งเขตการปกครอง และการบริหารเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของเทศบาลตำบลห้วยคัง ประกอบด้วยพื้นที่หมู่ที่ 1 และพื้นที่บางส่วนของหมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 8 หมู่ 9 และหมู่ 10 และส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูล ประกอบด้วยพื้นที่หมู่ 4 หมู่ 6 หมู่ 7 หมู่ 11 และพื้นที่บางส่วนของ หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 5 หมู่ 8 หมู่ 9 และหมู่ 10 ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำสวนทุเรียน ลงสาด ลองกอง กาแฟ มังคุด เงาะ บางส่วน ทำนา ค้าขาย ทำไม้กวาดแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ทำทุเรียนกวน ทุเรียนทอด และบริการการท่องเที่ยว ตำบลแม่พูลได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากเหตุการณ์อุทกภัยโคลนถล่มในปี 2549 ชุมชนจึงจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูและเฝ้าระวังภัยโดยภาพรวมของการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำที่บริหารจัดการหมู่บ้านอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 45.45 ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 36.36 และระดับที่ต้องปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 18.18 นอกจากนี้ยังพบว่า ทุกหมู่บ้านมีความแตกต่างทางความคิด นำไปสู่การแตกแยกตามอำนาจเก่ากับ

อำนาจใหม่ บางหมู่บ้านทั้งสองกลุ่มทำงานร่วมกันไม่ได้ ขาดความร่วมมือกันในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน แต่ส่วนใหญ่สามารถทำงานร่วมกันได้

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัยตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัยตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการบริหารจัดการของกลุ่มมิสเตอร์เตือนภัย เครือข่ายกลุ่มอาชีพ หมู่ 6 บ้านด่านห้วยไต้ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรพอเพียง หมู่ 8 บ้านห้วยไต้ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ หมู่ 7 บ้านผามูบ ได้ข้อสรุปรูปแบบการจัดการความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับศักยภาพการทำงานของกลุ่ม ปัญหาและความต้องการ
2. ศึกษาดูงาน และสรุปบทเรียน
3. อบรมเพิ่มพูนความรู้
4. จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม
5. ปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมด้วยหลัก PDCA
6. บันทึกผลการทำงานทั้งผลงานที่สำเร็จ ปัญหา และแนวทางแก้ไข
7. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการ
8. ศึกษา ทดลอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
9. เผยแพร่ขยายผล

ตอนที่ 3 ผลการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัย ในเขตตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ก. ผลการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเฝ้าระวังปัญหาอุทกภัย ตำบลแม่พูล โดยสรุปดังนี้

1. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับศักยภาพของกลุ่มปัญหาและความต้องการ ผลการประชุมของแต่ละกลุ่มช่วยให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่ม ศักยภาพของกลุ่ม สถานการณ์

ปัญหาของกลุ่ม และความต้องการผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดเป้าหมายความต้องการพัฒนางานของกลุ่มต่อไป

2. ศึกษาดูงานและสรุปบทเรียน เป็นการแสวงหาความรู้ประสบการณ์จากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้ในการพัฒนางานของกลุ่ม

3. อบรมสัมมนาเพิ่มพูนความรู้ การจัดอบรมสัมมนาโดยเชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการจากสถาบันการศึกษาและวิทยากรชาวบ้านที่มีประสบการณ์ความสำเร็จจากการทำงานกลุ่มในชุมชนมาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากของจริง

4. จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม แต่ละกลุ่มจัดทำป้ายแสดงสาระต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับงานของกลุ่ม โครงสร้างการบริหาร รายชื่อคณะกรรมการ รายชื่อสมาชิก ขั้นตอนการทำงาน ภาพถ่ายกิจกรรมของกลุ่ม สถิติผลการดำเนินงานของกลุ่ม

5. ปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมด้วยหลัก PDCA ทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่ม มีการวางแผน และทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมโดยมีการวางระบบการทำงาน ทำงานตามระบบที่วางไว้ มีการประเมินตรวจสอบการทำงานและนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการทำงานเพื่อยกระดับคุณภาพการทำงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

6. บันทึกผลการทำงาน มีการบันทึกผลการทำงานส่วนใหญ่เลขานุการกลุ่มเป็นผู้บันทึกผลการทำงานในภาพรวมของกลุ่ม และมีรายละเอียดของสมาชิกทุกคนสามารถดูผลงานย้อนกลับในอดีตที่ผ่านมาได้ ทำให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจนทั้งเชิงแนวโน้มและสถานการณ์ในแต่ละครั้งของการทำงาน ได้เห็นความสำเร็จของการทำงานร่วมกัน รวมทั้งมองเห็นปัญหา หาแนวทางแก้ไขปัญหานำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการทำงานในครั้งต่อไป

7. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ บางกลุ่มประชุมอย่างไม่เป็นทางการจนติดเป็นกิจวัตรประจำวันของกลุ่มอีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มด้วย ทำให้เกิดสภาพการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์มีการทำงานในลักษณะพี่เลี้ยงทำให้กลุ่มที่ทำงานที่หลังประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วเพราะมีการเรียนรู้เรียนรู้ลัดจากกลุ่มที่ทำงานไปก่อนและประสบความสำเร็จสามารถเป็นต้นแบบได้

8. ศึกษา ทดลอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แต่ละกลุ่มเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด เพราะมีการศึกษาทดลองอยู่เรื่อยๆ เช่น ทดลองส่วนผสมของปุ๋ยหมักแต่ละครั้งด้วยส่วนผสมแตกต่างกันไปแล้วนำปุ๋ยหมักที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่า NPK ของปุ๋ยเก็บข้อมูลเปรียบเทียบกับสูตรอื่นๆ นำปุ๋ยไปใส่ต้นไม้แต่ละชนิดแล้วสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลง บันทึกผลการทดลองนำไปเล่าให้สมาชิกฟังเพื่อนำไปปรับใช้

๙. เผยแพร่ ขยายผล หลังจากแต่ละกลุ่มขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มได้ประสบความสำเร็จมีการเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ความสำเร็จจากการทำงานให้แก่ผู้ที่สนใจ เช่น นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยใต้ โดยคณะครูพานักเรียนมาศึกษาเรียนรู้ ณ แหล่งปฏิบัติงานของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และประชาชนนอกชุมชนและในชุมชนหลายกลุ่มมาศึกษาดูงานแล้วนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนวิชาหลักสูตรและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้บูรณาการงานวิจัยเข้ากับงานสอน โดยให้นักเรียนลงชุมชนตำบลแม่พูลเพื่อศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มด้วยเทคนิคการจัดการความรู้แล้วให้นักศึกษานำข้อมูลไปจัดทำหน่วยการเรียนรู้ และบทเรียนท้องถิ่น

ข. ผลงานของกลุ่ม

๑. กลุ่มมิตรเตอร์เดือนกษ

ได้สัมมนาพบปะทบทวนความรู้บทบาทหน้าที่ของมิตรเตอร์เดือนกษให้แก่สมาชิกกลุ่มเดิมจำนวน ๑๑๐ คน อบรมมิตรเตอร์เดือนกษรุ่นใหม่อีก ๑๑๐ คน เพื่อให้หมู่บ้านมีสมาชิกเดือนกษกระจายอยู่ทั่วหมู่บ้านอันจะเป็นการสร้าง ความมั่นใจ อบอุ่นใจให้แก่ประชาชน จัดทำแผนที่หมู่บ้าน แผนการอพยพเคลื่อนย้าย จุดปลอดภัย จุดเสี่ยงภัย เผยแพร่ให้ประชาชนรับรู้ จัดทำเครื่องวัดปริมาณน้ำฝนด้วยขวดลิตร จัดหาวิทยุสื่อสารเพิ่ม ปรับปรุงคุณภาพเสียงของหอกระจายข่าว มีระบบการสื่อสารด้วยเครื่องวิทยุสื่อสารในการแจ้งเดือนกษอย่างเป็นระบบและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ชัดเจน ปัจจุบันวิทยุสื่อสารใช้งานได้อย่างกว้างขวาง ไม่ได้ใช้เฉพาะแจ้งเดือนกษเท่านั้น หากแต่ใช้แจ้งข่าวสารทุกชนิด เช่น แจ้งเหตุฉุกเฉินกรณีอุบัติเหตุตามท้องถนน คนตกต้นไม้ สตรีคลอดบุตรในห้องน้ำ แจ้งข่าวการประชุมระบบการทำงานของกลุ่มมิตรเตอร์เดือนกษของตำบลแม่พูลจึงสร้างความสุข ความอบอุ่นใจ ร่วมแก้ไข คลื่นคลาญสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

๒. เครือข่ายกลุ่มอาชีพ หรือ เครือข่ายกองทุนพัฒนาอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านด่านห้วยใต้

เครือข่ายนี้มีกองทุน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ผู้นำและสมาชิกได้วางแผนในการเพาะเห็ด เพาะถ่าน เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ และทำไม้กวาด ต่อมาได้มีกิจกรรมขายข้าวสารซึ่งพัฒนาการบริหารจัดการได้ก้าวหน้าและต่อเนื่อง ระยะเวลา ๑ ปี มียอดขายข้าวสารให้แก่สมาชิกมูลค่า ๕๖๗,๗๖๘.๐๐ บาท มีการปันผลกำไรให้แก่สมาชิก สมาชิกผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนในการขายทำให้สมาชิกซื้อข้าวคุณภาพดี ราคาต่ำกว่าท้องตลาด เป็นการประหยัดเวลาประหยัดเงิน ไม่ต้องเดินทางไกลไปซื้อข้าวในตลาดแต่สามารถซื้อได้ในชุมชน สมาชิกมีโอกาสได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานอย่างต่อเนื่องต่อมาทางกลุ่มได้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ส่วนการเพาะเห็ด เพาะถ่าน เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ได้หยุดไปเพราะดำเนินการแล้วผลกำไรต่ำ ส่วนการทำไม้กวาด

มีสมาชิกบางส่วนทำแต่ไม่ได้เป็นกลุ่มเนื่องจากวัตถุดิบในท้องถิ่นมีน้อยอันเนื่องมาจากเหตุการณ์อุทกภัย

3. กลุ่มวิสาหกิจเกษตรพอเพียงบ้านห้วยใต้

ในระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน กลุ่มนี้มีการพัฒนาการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สมาชิกทุกคนเลิกใช้ปุ๋ยเคมีหันมาใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่สมาชิกร่วมคิดร่วมทำตลอดระยะเวลาดังกล่าว ผลิตปุ๋ยได้ 123,330 กิโลกรัม แบ่งขายให้สมาชิกกิโลกรัมละ 1 บาท จำนวน 107,185 กิโลกรัม สมาชิกซื้อได้รายละ 3,650 กิโลกรัม แบ่งขายให้เกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มกิโลกรัมละ 3 บาท จำนวน 20,266 กิโลกรัม การรวมกลุ่มกันของชาวสวนทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เองเป็นการลดต้นทุนค่าปุ๋ยที่เคยซื้อปุ๋ยเคมีจากท้องตลาดซึ่งราคาแพงกว่าปุ๋ยหมักอย่างมาก การรวมกลุ่มกันยังส่งเสริมให้สมาชิกเกิดความรักสามัคคี เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ลดต้นทุนในการทำสวนผลไม้ ได้ออกกำลังกายในการทำปุ๋ย มีระบบการทำงานที่ชัดเจน มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและยั่งยืน มีทุนสำรองในการซื้อหาวัตถุดิบอย่างต่อเนื่อง สมาชิกก็มีความต้องการในการใช้ปุ๋ยอย่างต่อเนื่องสิ่งสำคัญ คือ เป็นการรักษาสິงแวดล้อม ส่งผลให้กลุ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูนด้วย กลุ่มวิสาหกิจเกษตรพอเพียงบ้านห้วยใต้ยังได้ทำหน้าที่ที่เล็งให้แก่อื่นๆ ที่รวมกลุ่มกันทำปุ๋ยหมักชีวภาพในระยะต่อมา เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ผามอบ

4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ผามอบ

กลุ่มนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน หมอดินในการแนะนำและผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจเกษตรพอเพียงบ้านห้วยใต้เป็นที่เล็งในการวางระบบการบริหารจัดการกลุ่ม ระยะเวลา 8 เดือน ทำปุ๋ยหมัก 8 ครั้ง ได้ปริมาณปุ๋ยหมักรวมทั้งสิ้น 144,493 กิโลกรัม แบ่งขายให้สมาชิกจำนวน 91,250 กิโลกรัม สมาชิกได้ปุ๋ยรายละ 3,250 กิโลกรัม แบ่งขายให้เกษตรกรทั่วไปที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มจำนวน 53,243 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่ารายปุ๋ยตามยอดที่ผลิตได้จำนวนเงิน 433,479.00 บาท

ตอนที่ 4 บทเรียนจากการดำเนินงานและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

ก. บทเรียนจากการดำเนินงาน โดยสรุปมีดังนี้

1. ประสบการณ์จากเหตุการณ์อุทกภัย ทำให้ผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่ใช่ทางการตลอดจนประชาชนในชุมชนตระหนักว่าเมื่อเกิดอุบัติเหตุหน่วยงานภายนอก หรือ ภาคราชการไม่สามารถป้องกันและช่วยเหลือได้อย่างทันทั่วถึง ดังนั้นการพึ่งตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากต้องตื่นตัวในการเรียนรู้ธรรมชาติ หาความรู้เพื่อการปฏิบัติตนและต้องทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นเครือข่าย ชีวิตจึงจะอยู่รอดปลอดภัยและเกิดพลัง

2. กระแสของการรักษาสິงแวดลอม การทำการเกษตรแบบปลอดภัยจากเคมีทั้งตัวเกษตรกรและผู้บริโภค หน่วยงานราชการเผยแพร่ข่าวสารการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ประชาชนต้องการลดต้นทุนในการทำสวนโดยไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมีในราคาแพง แต่สามารถผลิตปุ๋ยด้วยตัวเองได้

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เนื่องจากการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มต้องมีการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากการได้มีโอกาสติดต่อกับประสานงานความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานต่างๆ

4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กิจกรรมในกระบวนการวิจัยทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาการบริหารจัดการของผู้นำกลุ่มโดยใช้เทคนิคการจัดการความรู้ ทำให้ทุกคนทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชน องค์กร สังคม เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการทำงานของกลุ่ม

ข. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ โดยสรุปมีดังนี้

1. ความมุ่งมั่น เอาใจจริงเอาใจและรับผิดชอบงานอย่างต่อเนื่องของผู้นำกลุ่ม
2. สมาชิกกลุ่มให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีมาก
3. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
4. การจัดการความรู้จากการทำงานแบบชาวบ้าน
5. การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของกลุ่ม
6. การสนับสนุนขององค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน
7. การขับเคลื่อนกิจกรรมตามสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน